

Table

Sztuka sakralna
z terenu Chojnic i okolic

Muzeum Historyczno-Etnograficzne
Chojnice 1993

97903

136836/H

H 52986

Sztuka sakralna z terenu Chojnic i okolic

Muzeum Historyczno-Etnograficzne
Chojnice 1993

Scenariusz wystawy: H. Rząska, B. Zagórska

Opracowanie katalogu: L. Białkowska, A. Czapczyk, H. Rząska, B. Zagórska

Zdjęcia: A. Bramański

Wystawa i katalog zostały sfinansowane ze środków:

Wojewody Bydgoskiego

Urzędu Miejskiego w Chojnicach

Urzędu Gminy Chojnice

oraz przekazanych przez następujące firmy:

Bydgoski Bank Komunalny, Oddział w Chojnicach

Firma Handlowo-Usługowa Krzysztofa Rezlera, Chojnice

Garbarnia Stanisława i Marka Malinowskich, Niezychowice

Fuji Film Marka Hackerta, Chojnice

Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „FAZA” państwa Elżbiety i Zbigniewa Wójciaków

BIBLIOTEKA
UNIwersytecka
w TORUNIU

697813

Strona tytułowa: Pacyfikał, pocz. XV w., Bazylika w Chojnicach

5.239/95

4.10.1995

Niecodziennym wydarzeniem w życiu kulturalnym miasta jest wystawa „Sztuka sakralna z terenu Chojnic i okolic” prezentowana w Muzeum Historyczno-Etnograficznym. Okazją do jej zorganizowania stały się trzy znaczące wydarzenia, a mianowicie: Tydzień Kultury Chrześcijańskiej, Diecezjalny Kongres Eucharystyczny oraz przypadająca w tym roku XV rocznica wyboru Ojca św. Jana Pawła II. Wystawa powstała z inspiracji ks. Prepozyta Bazyliki p. w. Ścienia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach Romana Lewandowskiego i p. Jerzego Wawrzyniaka.

Na wystawie zaprezentowano najcenniejsze zabytki sztuki sakralnej pochodzące z następujących kościołów:

- Kościół p. w. Wszystkich Świętych w Brusach
- Bazylika p. w. Ścienia św. Jana Chrzciciela w Chojnicach
- Kościół p. w. Zwiastowania NM Panny w Chojnicach
- Kościół p. w. św. Marii Magdaleny w Czersku
- Kolegiata p. w. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieniu Krajeńskim
- Kościół p. w. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Konarzynach
- Kościół p. w. Niepokalanego Poczęcia NM Panny w Krojantach
- Kościół p. w. Podwyższenia Krzyża św. w Leśnie
- Kościół filialny p. w. św. Bartłomieja w Moszczenicy
- Kościół p. w. św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi
- Kościół p. w. śś. Filipa i Jakuba w Obkasie
- Kościół p. w. Podwyższenia Krzyża św. w Ogorzelinach
- Kościół p. w. Trójcy św. w Raciążu
- Kościół p. w. Niepokalanego Serca NM Panny w Silnie
- Kościół p.w. św. Barbary w Swornychgaciach
- Kościół p. w. Narodzenia NM Panny w Zamartem.

Wystawę wzbogacają ponadto obiekty przechowywane w Muzeum Diecezjalnym w Pelplinie, a pochodzące z kościołów w Chojnicach i Zamartem.

Pragniemy podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania wystawy: Biskupowi Diecezjalnemu, prof. dr. hab. Janowi Bernardowi Szladze, dyrektorowi Muzeum Diecezjalnego w Pelplinie, ks. kan. dr. Romanowi Ciecholewskiemu, wspomnianym już inicjatorom niniejszej wystawy, wszystkim księżom proboszczom kościołów, z których pochodzą prezentowane obiekty. Ponadto bardzo gorąco dziękujemy sponsorom, których ofiarność pozwoliła zrealizować wystawę o niewątpliwie wielkim znaczeniu emocjonalnym i kulturowym.

Mamy nadzieję, że ekspozycja, która gromadzi tak wiele skarbów sztuki sakralnej dostarczy Państwu wiele przeżyć estetycznych i niezapomnianych wzruszeń.

Prezentowane po raz pierwszy w muzealnych wnętrzach Bramy Człuchowskiej zabytki sztuki sakralnej pochodzące z terenu Chojnic i okolic są najcenniejszymi spośród zachowanych na tym terenie do naszych czasów tego typu obiektami. Na wystawie eksponowane są: naczynia liturgiczne i inne wyroby złotnicze głównie polskiej proweniencji, szaty liturgiczne z XVII i XVIII wieku pochodzenia polskiego i importowane, a także w wąskim zakresie - dzieła sztuki rzeźby i malarstwa.

Wystawa pomyślana jest jako chronologiczna prezentacja sztuki złotniczej, ukazująca przekrojowo przemiany stylowe dokonujące się w złotnictwie pomorskim na przestrzeni od XV w. do końca XIX w. i reprezentującym głównie dwa ważne ośrodki złotnicze - Gdańsk i Toruń

Przegląd zabytków złotniczych rozpoczyna zbiór obiektów gotyckich stanowiących własność chojnickiej Bazyliki p. w. Ściegicia św. Jana Chrzciciela, z których dwa najstarsze - cyborium oraz krzyż relikwiarzowy - datuje się na początek XV w. Gotyckie cechy posiada również kielich mszalny z Czerska, pochodzący z przełomu XV i XVI w. oraz lichtarze na lwich łapach z Leśna. Ekspozowane na wystawie zabytki gotyckie takie jak: cyborium, krzyż relikwiarzowy, monstrancja, kielich, lichtarze, obrazują obok wyrafinowanego smaku i wielkiego kunsztu średniowiecznych złotników - bogactwo typów wykonywanych wówczas przedmiotów.

Okres renesansu i manieryzmu w złotnictwie kontynuuje tradycyjne formy gotyckie, chociaż powoli wprowadza nowe elementy stylowe w zakresie formy i motywów ornamentalnych. Pochodząca z tego czasu monstrancja z Raciąża w znaczny sposób odbiega od wysmakłej, wieżyczkowej monstrancji chojnickiej, ewoluując w stronę form stylowych charakterystycznych dla baroku. Późniejszym przykładem tego rodzaju dezintegracji struktury ornamentyki gotyckiej jest monstrancja z kościoła pojezuickiego w Chojnicach, gdzie stopień przeobrażenia stylowego jest już daleko bardziej zaawansowany.

Najwięcej wyrobów złotniczych prezentowanych na wystawie pochodzi z XVII i XVIII wieku. Nawiązują one do rozbudowanej i dekoracyjnej ornamentyki barokowej, począwszy od jej form wcześniejszych - kielichy z Zamartego (I poł. XVII w.) i Raciąża (1651 r.), pacyfikał z Raciąża (I poł. XVII w.), kielich z Brus (XVII/XVIII w.) - do późnobarokowych, przeobrażających się w kierunku wybujałych form ornamentów regencyjnych i rokokowych. Wspaniałym przykładem plastyki dojrzałego baroku jest pochodząca z gdańskiego warsztatu Chrystiana Hausena i Konrada Daniela Lundgreena monstrancja z pobernardyńskiego kościoła w Zamartem z charakterystyczną dwupłaszczyznową promienistą głorią.

Niezwykle ciekawy dla pełnego obrazu wyrobów złotniczych jest zespół plaketek wotywnych z Zamartego.

Przegląd złotnictwa zamykają drobne paramenty liturgiczne o cechach klasycystycznych, takie jak: tacka i misa chrzcielna oraz ampułki z Konarzyn i wreszcie neogotycka monstrancja raciąska.

Dopełnieniem i ubogaceniem dużego zbioru eksponowanych wyrobów złotniczych jest pokazanie najcenniejszych z zachowanych na ziemi chojnickiej barokowych szat liturgicznych, do których należą m. in. importowany z Francji komplet - ornat z dalmatyką, stułą i manipularzem z bogatego zbioru w klasztorze w Zamartem z pocz. XVIII w. oraz ornat ze Swornychgaci z 2 poł. XVIII w.

Ponadto na wystawie można oglądać barokowe dzieła sztuki rzeźbiarskiej oraz malarskiej, a wśród nich figury czterech Ewangelistów z kościoła w Moszczenicy i XVII-wieczny obraz przedstawiający Stygmatyzację św. Franciszka, przechowywany w Muzeum Diecezjalnym w Pelplinie.

ZŁOTNICTWO

1. Monstrancja, 2 ćw. XV w.,
srebro złocone repusowane, grawerowane, korale, 91x25,5 cm
- Chojnice - Bazylika
2. Pacyfikał, pocz. XV w.,
srebro częściowo złocone, repusowane, grawerowane, odlewane, emalia
komórkowa, kamienie szlachetne, korale, 64x29 cm - Chojnice - Bazylika
3. Cyborium, pocz. XV w.,
srebro złocone, repusowane, grawerowane, odlewane, emalia komórkowa,
36,5x23,5 - Chojnice - Bazylika
4. Kielich mszalny, przeł. XV/XVI w., czara późniejsza - Czerny
5. Lichtarze, koniec XV w.,
mosiądz - Lešno
6. Czarka, 1620 r.,
srebro złocone, repusowane, grawerowane, odlewane, wys. 6,7 cm,
Ø stopy 9,3 cm - Chojnice - Bazylika
7. Monstrancja wieżyczkowa, przeł. XV/XVI w., zwieńczenie późniejsze -
XVII w., Krzysztof Lützenberger, Toruń
srebro złocone, repusowane - Raciąż
8. Pacyfikał, sprzed 1650 r., Maciej I Pichgell, Toruń
- Raciąż
9. Kielich mszalny, II tercja XVII w.,
srebro złocone, repusowane, wys. 25,3 cm, Ø czary 9 cm, Ø stopy 12,3 cm
- Zamarte
10. Naczynie na oleje święte, I poł. XVII w.,
srebro złocone, repusowane, 22x13 cm - Kamień Kr.
11. Kielich mszalny, 1651 r., Andrzej I Mackensen, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Raciąż
12. Kielich mszalny z pateną, poł. XVII w., Mikołaj Gerlach III, Toruń
srebro złocone, repusowane - Raciąż
13. Lichtarze, XVII w.,
mosiądz - Lešno
14. Kielich mszalny, kon. XVII w., Christian Schubert, Gdańsk
srebro złocone, repusowane, 22,5x12,6 - Krojanty
15. Cyborium, przeł. XVII/XVIII w., Nataniel Schlaubitz, Gdańsk
srebro pozłacane, repusowane - Lešno
16. Kielich mszalny z pateną, 1700 r., złotnik PHL, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Lešno
17. Kielich mszalny z pateną, przeł. XVII/XVIII w., Jan Rohde II, Gdańsk
srebro odlewane, repusowane, złocone - Brusy
18. Kielich mszalny z pateną, ok. poł. XVIII w., Johann Lehnert, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Silno
19. Kielich mszalny, ok. 1730 r., złotnik WSP, Toruń
srebro złocone, repusowane, wys. 23 cmx15,7 cm - Silno
20. Kielich mszalny, 1749 r., Johann Gottfried Schlaubitz, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Zamarte
21. Kielich mszalny, 3 ćw. XVIII w., Konrad Daniel Lündgreen, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Ogorzelniny
22. Kielich mszalny, I poł. XVIII w., Jacob Haase, Gdańsk
srebro złocone, repusowane - Nowa Cerkiew
23. Trybularz, ok. poł. XVIII w., Johann Gottfried Schlaubitz, Gdańsk
srebro repusowane - Zamarte
24. Łódka na kadzidło, ok. poł. XVIII w., D. Büthner, Johann Gottfried
Schlaubitz, Gdańsk
srebro repusowane, 14,5x17,3 cm - Zamarte
25. Łyżeczka do łódki na kadzidło, ok. poł. XVIII w., D. Büthner, Johann
Gottfried Schlaubitz, Gdańsk
srebro repusowane, 14,6x4,8 cm - Zamarte
26. Kubek, XVIII w.,
srebro - Obkas
27. Monstrancja, 1763 r., Konrad Daniel Lündgreen, Gdańsk
srebro częściowo repusowane, grawerowane, odlewane, wys. 82 cm,
Ø glorii 34 cm, Ø stopy 32-23 cm - Zamarte
28. Łódka na kadzidło, 3 ćw. XVIII w., złotnik IFF
srebro repusowane, odlewane, 20x17 cm - Chojnice - Bazylika
29. Ampułki, 1774 r., warsztat elbląski
srebro złocone, repusowane, odlewane, 12x5,6 cm - Chojnice - Bazylika
30. Kociołek na wodę, XVIII w.,
miedź - Lešno
31. Monstrancja, 1676 r., Jan Hausen I
srebro pozłacane, repusowane - Chojnice - Kościół pojezuicki
32. Monstrancja, I poł., XVIII w.,
srebro złocone, 90x45 cm - Konarzyny
33. Monstrancja, 3 ćw. XVIII w., Christian von Hausen, Gdańsk
srebro częściowo złocone, repusowane, 72x31 cm - Chojnice - Bazylika
34. Wotum, 1 ćw. XVIII w.,
srebro repusowane, 12,5x5 cm - Zamarte
35. Wotum, 1731 r.,
srebro repusowane, 10x7,5 cm - Zamarte
36. Relikwiarz św. Pawła Apostoła, I poł. XVIII w.,
srebro odlewane, 66x23 cm - Kamień Kr.
37. Relikwiarz, II poł. XVIII w.,
srebro częściowo złocone, repusowane, 33,5x18x12,2 cm - Zamarte
38. Kaplerz, II poł. XVIII w.,
srebro repusowane, 11,5x9,3 cm - Zamarte

39. Krucyfiks, II poł. XVIII w.,
mosiądz – Krojanty
40. Wotum, kon. XVIII w.,
srebro repusowane, 12,1x9,1 cm – Zamarte
41. Wotum, kon. XVIII w.,
srebro repusowane, 14,5x10,5 cm – Zamarte
42. Misa chrzcielna, kon. XVIII w.,
cyna, odlew, 22x27 cm – Konarzyny
43. Kielich, przeł. XVIII/XIX w.,
srebro częściowo złocone, repusowane, wys. 21 cm, ∅ czary 9,5 cm,
∅ stopy 14,5 cm – Zamarte
44. Puszka, przeł. XVIII/XIX w.,
srebro częściowo złocone, repusowane, wys. 32,5 cm, ∅ czary 10,1 cm,
∅ stopy 14,5 cm – Zamarte
45. Wotum, przeł. XVIII/XIX w.,
srebro repusowane – Zamarte
46. Tacka, ok. poł. XIX w.,
cyna, odlew, 19x25 cm – Konarzyny
47. Ampułki, XIX w.,
cyna, odlew, 13 cm – Konarzyny
48. Lichtarze, ok. 1817 r.,
cyna, odlew, 60 cm – Zamarte
49. Pacyfiak, I ćw. XIX w.,
mosiądz, pozłacany – Raciąż
50. Krzyż relikwiarzowy, I poł. XIX w.,
srebro repusowane, 50x24x18 cm – Zamarte
51. Lichtarze, XIX w.,
cyna, posrebrzane, grawerowane, 23,4x13,7 cm – Silno
52. Monstrancja, po 1851 r.,
srebro, emalia komórkowa – Raciąż

SZATY LITURGICZNE

1. Dalmatyka, 1735 r., Lyon - Francja
jedwab broszowany jedwabną i srebrną nicią, 108x101 cm – Zamarte
2. Ornat, 1735 r. Lyon - Francja
jedwab broszowany jedwabną i srebrną nicią, 109,5x74 cm – Zamarte
3. Stuła i manipularz, 1735, Lyon - Francja
jedwab broszowany jedwabną i srebrną nicią 98x20 cm, 38x16 cm
– Zamarte
4. Ornat, II poł. XVIII w.,
czerwony, haftowany, broszowany – Swornigacie
5. Kapa, przeł. XVIII/XIX w.,
jedwab broszowany jedwabną białą, złotą i srebrną nicią, 252x132 cm
– Zamarte

6. Dalmatyka, przeł. XVIII/XIX w.,
jedwab broszowany jedwabną białą, złotą i srebrną nicią, 103x100 cm
– Zamarte
7. Manipularz, przeł. XVIII/XIX w.,
jedwab broszowany jedwabną białą, złotą i srebrną nicią, 37,5x15 cm
– Zamarte

RZEŻBA

1. Chrystus Zmartwychwstały, 1770 r.,
drewno polichromowane, 82 cm – Silno
2. Aniołek, poł. XVIII w.,
drewno polichromowane – Konarzyny
3. Apostoł ze sceny „Cudowne rozmnożenie chleba”, XVIII/XIX w.,
drewno polichromowane, 113x45 cm – Konarzyny
4. Św. Jan Ewangelista, poł. XVIII w.,
drewno polichromowane, złocone – Moszczenica
5. Św. Łukasz Ewangelista, poł. XVIII w.,
drewno polichromowane, złocone – Moszczenica
6. Św. Marek Ewangelista, poł. XVIII w.,
drewno polichromowane, złocone – Moszczenica
7. Św. Mateusz Ewangelista, poł. XVIII w.,
drewno polichromowane, złocone – Moszczenica
8. Krucyfiks, II poł. XVIII w.,
drewno polichromowane, 70 cm – Zamarte

MALARSTWO

1. Stygmatacja św. Franciszka, I poł. XVII w., Lodovico Cigoli, Włochy
plótno, olej, 111,5x91 cm – Zamarte
2. Św. Jan Ewangelista, II poł. XVIII w.,
plótno, olej, 50x63 cm – Zamarte
3. Św. Marek Ewangelista, II poł. XVIII w.,
plótno, olej 50x63 cm – Zamarte
4. Św. Mateusz Ewangelista, II poł. XVIII w.,
plótno, olej, 50x63 cm – Zamarte
5. Św. Łukasz Ewangelista, II poł. XVIII w.,
plótno, olej, 50x63 cm – Zamarte
6. Portret Jana Michała Grabowskiego, II poł. XVIII w.,
plótno, olej, 84,5x68,5 cm – Zamarte
7. Portret Antonilli z Korybut-Woronieckich Grabowskiej, II poł. XVIII w.,
plótno, olej, 84,5x68,5 cm – Zamarte
8. Portret Biskupa Adama Stanisława Grabowskiego, 3 ćw. XVIII w.
plótno, olej, 84,5x68,5 cm – Zamarte

1. Cyborium, pocz. XV w., Bazylika Chojnice

2. Monstrancja wieżyczkowa, 2 ćw. XV w., Bazylika Chojnice

3. Monstrancja, 1676 r., Kościół pojezuicki Chojnice

4. Monstrancja, 1763 r., Zamarte

5. Kielich mszalny, ok. 1730 r., Silno
Kubek, XVIII w., Obkas
Cyborium, XVIII/XIX w., Zamarte

6. Czterej Ewangelści, poł. XVIII w., Moszczenica

7. Ornat, II poł. XVIII w., Swornigacie

8. Stygmatyzacja św. Franciszka, Lodovico Cigoli,
I poł. XVII w., Zamarte

Epekbdr, Chojnice

3,

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

697 813

MUZEUM
CHOJNICE

Biblioteka Główna UMK

300002329970